

17.17x20.08	1	13	עמוד	הארץ - כותרת	27/02/2018	62479855-6
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260						

שמפניה, ציוצים ותוכניות גרעין

צ'ק פריילין

1 זמן שבירושלים שתו שמפניה ובוושינגטון צייצו בגאון, במזרח התיכון נמשכה ההתקדמות לקראת תרחיש הבלהות של אזור מרוכב שחקנים גרעיניים. לא מדובר הפעם באיראן, אלא בהתפשטות של תוכנית גרעין לצורכי אנרגיה. לתוכניות גרעין אזרחיות באזורנו יש נטייה מגוונה להפוך לביסוס לתוכניות צבאיות.

כבר כיום צורכת סעודיה כרבע מתפוקת הנפט שלה, ואם לא תגוון את מקורות האנרגיה עלולה מעצמת נפט זו להפוך ליבואנית נפט בתוך כ-20 שנה. לפיכך, היא הזמינה לאחרונה הצעות לשני כורי כוח ראשונים, מתוך 16. בנוסף לצורך באנרגיה מונעים הסעודים גם מחשש גובר מאיראן, ורצון להבטיח, לכל הפחות, תשתית ליכולות צבאיות גרעיניות, עקב התערערות ביטחונם במשענת האסטרטגית האמריקאית. סעודיה אף מתנגדת לתנאי האמריקאי לאספקת כורים: ויתור על היכרות להעשיר אורניום. תנאי זה, שנחשב חיוני למניעת שימוש לרעה בתוכניות גרעין אזרחיות, התקבל כבר על ידי מצרים ואיחוד נסיונות המפרץ.

לאחר שהסכם הגרעין מ-2015 התיר לאיראן להעשיר אורניום, מתקשה עתה ארה"ב לדרוש מסעודיה שתוותר על יכולת דומה. ארה"ב גם חוששת, שעמידה על דרישתה תגרום לסעודיה לרכוש כורים מספקים אחרים, כמו רוסיה וסין, שתנאי האספקה והפיקוח שלהם קפדניים פחות. לפיכך, וכדי להגביר את סיכוייה של ארה"ב לזכות במכרוז הכורים, שוקל הממשל הסעודי של הדרשה, מה שצפוי לגרום דרישה דומה ממצרים ונסיכויות המפרץ, ולהעצמת תחושת האיום האיראנית. התוצאה עלולה להיות קריסת הסכם הגרעין ומרוץ חימוש גרעיני אזורי.

ברקע מנסה רוסיה לנצל עיסקאות גרעיניות וצבאיות כדי להשיב לעצמה מעמד מוביל באזור. כך היא חתמה לאחרונה עם סעודיה על הסכם לשיתוף פעולה גרעיני, ועל עיסקאות נשק ראשונות, הכוללות

שלום פורמלי או מעשי, והן שותפות לרצון לבלתימת איראן ונהגות ממידה כזו או אחרת של מחויבות ביטחונית אמריקאית כלפיהן. לפיכך, למעשה אין לישראל חלופה צבאית מולן, אלא במקרה קיצוני. כך הולך ומסתמן קצה של "דוקטרינת בגין", שגרסה שעל ישראל לפעול צבאית, אם יידרש, להסרת אימונים גרעיניים.

פירוש הדבר שבסוגיה זו, כמו בסוגיות הביטחוניות המרכזיות האחרות שעל הפרק (הפלסטינים, איראן, זירת הצפון), אין בנמצא מענים צבאיים אפקטיביים, במחיר שישראל נכונה לשלם. זה"ל יכול להרוויח זמן חיוני, אך פתרון אמיתי עשוי להימצא, אם בכלל, רק במישור הדיפלומטי.

לפיכך, על ישראל ללחוץ על ארה"ב, שלא תתיר לסעודיה להעשיר אורניום. גם בעת הזאת, כשאנו שואפים לפריצת דרך עם ריאד, אין להסכין למהלך שעלול להצית מרוץ חימוש גרעיני אזורי. פשרה אפשרית, שתשמר את האינטרסים והכבוד הסעודי, עשויה להימצא בהצעת המומחה האמריקאי רוברט איינהורן, לפיה יוגבל האיסור ל-15 שנה. תמיד אפשר יהיה לדרוש שיוארך.

אפשרות נוספת היא לעודד את הממשל לפעול לגיבוש נורמה חדשה, בין שש המדינות המייצרות כיום כורים, המתנה את אספקתם בויתור על יכולת העשרה, ורכישת הדלק מהספק בלבד. זו משימה לא פשוטה, המדינות המתחרות בתחום זה בארה"ב יחששו מאובדן יתרון מסחרי דווקא כשיש כמה עיסקאות על הפרק. אולם, העיקרון, לפחות, מוסכם, והרעיון ראוי לביחנה.

בטווח הארוך יותר מצטרפות התפתחויות אלה למגמות אחרות, שיחייבו בחינה ישראלית מעמיקה של עתיד מדיניותה האסטרטגית. מול הסכנה של מורח תיכון מרוכב שחקנים גרעיניים, עשויה ישראל להידרש לשינוי מדיניות העמיתות, לחתירה לחוץ זה הגנה עם ארה"ב ואף לאפשרות, שנראית הווה היום, של בקרת נשק אזורית.

מערכות הגנה אווירית S-400, טילים ועוד, ובדצמבר חתמה עם מצרים על הסכם לבניית ארבעה כורי כוח עד 2028. רוסיה תממן את הכורים, ואף תקים במצרים מפעלים לייצור דרכים זולות יותר לייצור אנרגיה במצרים, ותוהים באשר למניעי הפרויקט. ב-2017 החלה רוסיה לספק מטוסי ומסוקי קרב מתקדמים למצרים, ולאחרונה אף הושגה הסכמה טנטטיבית, לראשונה מאז סילוק הסובייטים ב-1974, על שימוש רוסי בבסיסי אוויר מצריים. סטירות הלחי הסעודיות והמצריות מצולות כל הדרך לווינגטון.

המרוץ של מדינות ערב לפיתוח כורים גרעיניים מאיים על היציבות היחסית, שהושגה באזור לאחר ההסכם עם איראן

ב-2016 מכרה רוסיה שני כורי כוח לירדן, שיושלמו עד 2025. כור מחקר גרעיני, מתוצרת דרום-קוריאנית, החל לפעול בירדן כבר ב-2016. במדינת איחוד נסיכויות המפרץ אמור להתחיל לפעול השנה כור כוח ראשון מבין ארבעה, שיטופקו לה על ידי דרום קוריאנה עד 2020. רוסיה חתמה עמה ב-2017 על עיסקאות נשק בכשני מיליארד דולר, לרבות מערכות הגנה אוויריות וטילים מתקדמים, ונשקלת גם רכישה של מטוסי סוחוי. גם טורקיה רכשה מערכות הגנה אוויריות מתקדמות מרוסיה, ואף בחריין, קטר ומרוקו מגלות עניין במערכות שרוסיה כבר הציבה בסוריה.

ישראל הולכת ומוקפת בתוכניות גרעין אזרחיות. הסכנה אינה מיידית, יידרש למדינות ערב שנים רבות כדי להפוך לתוכניות אלו לתשתיות ליכולות צבאיות, אך הן עלולות להביא למיטוט היציבות האזורית היחסית שנוצרה לאחר ההסכם הגרעיני עם איראן. הדבר מציב בפני ישראל דילמה קשה, שאינה קיימת כיום לגבי איראן. בכל המקרים מדובר במדינות שמקיימות עמנו

ד"ר פריילין, סגן ראש המ"ל לשעבר, מלמד במרכז הבינתחומי בהרצליה, והוא עמית בכיר בבית הספר ע"ש קנדי באוניברסיטת הרווארד